

ANTAL TAMÁS*

A munkaügyi bíraskodás történetének kezdetei Szegeden (1918–1920)

1. A hazai munkaügyi bíraskodás születése

Az 1918. évi IX. néptörvény először szervezett Magyarországon *sui generis* munkaügyi törvénykezést azáltal, hogy a járásbíróságokat egyben *munkaügyi bíróságokká* nyilvánította.¹ Azt megelőzően a munkavégzésre irányuló jogviszonyokból eredő viták általában a polgári bíróságok elé és azok rendes eljárása alá tartoztak. A világháborút követően – külföldi, elsősorban német mintákra² és a megelőző republikánus mozgalmak által előkészítve – az 1918. november 16-án kikiáltott Magyar Népköztársaság immár munkaügyi és népjóléti miniszterrel kiegészült kormányának egyik első teendője volt a nevezett néptörvény kibocsátása, amelynek a végrehajtási rendeletei az év végén és 1919 elején készültek el.³

Az egyesbíróként vagy hazánkban először *ülnökök* közreműködésével ítélő munkaügyi bíróság *hatáskörébe* – tekintet nélkül a pertárgy értékére – tartoztak azok a jogviták, melyek magánjogi (ún. szolgálati) szerződés alapján „szolgálati viszonyban” álló munkaadók és munkavállalók (leggyakrabban munkás, kereskedőseged, magántisztviselő-

* egyetemi docens, SZTE ÁJK Európai Jogtörténeti Tanszék – Jelen közlemény az *Újabb kutatások Magyarország alkotmány-, közigazgatás- és jogszolgáltatás-történetéhez – európai kitekintéssel (1848–1918)* című, OTKA K 101.735 nyilvántartási számú pályázati programba illeszkedik.

¹ STIPTA ISTVÁN: *A magyar bírósági rendszer története*. Debrecen, 1998. 162–163. pp.; BÓDY ZSOMBOR: *A „társadalom kora”. Munkásbiztosítás és munkaügy Magyarországon a 19. és a 20. század fordulóján*. In: Aetas. 2004: 1. sz. 5–30. pp., különösen: 6–9. pp.; PRUGBERGER TAMÁS – WOPERA ZSUZSA: *Gondolatok a munkaügyi perek szakbíróági vagy általános bírósági hatásköréről*. In: Sectio Juridica et Politica Miskolc. Tomus XXVI/2. (2008). 665–692. pp. Az utóbbi tanulmány szerzői különös módon e néptörvényt a releváns helyen meg sem említik, s feltehetően tévesen azonosítják a szóban lévő munkaügyi bíróságok létrehozását és működését a tanácsköztársaság – szavaik szerint „az első kommunista diktatúra” – jogalkalmazó tevékenységével (666. p.).

² RUSZOLY JÓZSEF: *Európai jog- és alkotmánytörténelem*. (=Pólay Elemér Alapítvány: Opera Iurisprudentiae 1. Sorozatszerk.: Balogh Elemér) Szeged, 2011. 219. p.; G. NEUSSER: *Arbeitsgerichtsbarkeit*. In: Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte I. Hrsg.: Adalbert Erler, Ekkehard Kaufmann. Berlin, 1971. 205–206. hasáb.

³ A magyar igazságügyminiszternek 61.770/1918. I.M. sz. rendelete a munkaügyi bíróságok eljárási és ügyviteli szabályai, valamint az átmeneti intézkedések tárgyában. In: Igazságügyi Közlöny (a továbbiakban: IK). 1919: 1. sz. 15–20. pp., a magyar igazságügyminiszternek, valamint a magyar munkaügyi és népjóléti miniszternek 61.769/1918. I.M. sz. rendelete a munkaügyi bíróságok ülnökeinek kijelöléséről és bejelentéséről. IK 1919: 1. sz. 21–23. pp., a magyar igazságügyminiszternek 61.768/1918. I.M. sz. rendelete a munkaügyi bíraskodásban közreműködő ülnökök átalányáról és útiköltségéről. IK 1919: 1. sz. 24–29. pp.

lő, gazdasági cseléd, házi cseléd, stb.) között, úgyszintén az ugyanazon üzemben foglalkoztatott munkavállalók közt a szolgálati szerződéssel összefüggésben merültek fel. E kontraktusok anyagi jogi háttérét többnyire az 1884: XVII. tc. (Ipartörvény) és az 1876: XIII. tc. (Cselédtörvény) adta. A hatáskör kiterjedt azokra a perekre is, melyek a szolgálati szerződés alapján egyrészt a munkaadóval, másrészt a munkavállalóval egyetemleges kötelezettségben álló személyek között, valamint a munkaadó s a munkavállaló jogutódai közt keletkeztek. Ha a pertárgyérték az ezer koronát nem haladta túl, az érdekképviselési, szakszervezeti ülnökök részvételével hozott elsőfokú ítélet ellen perorvoslat nem is létezett, egyébként a fellebbezési fórum a területileg illetékes törvényszék volt. A néptörvény 1919. január 6. napján lépett életbe.⁴

A minden jelző nélküli (tehát nem „népi”) ülnökök kijelölésének joga a munkaügyi és népjóléti miniszter külön rendeletei értelmében jegyzékbe vett szakegyesületek és testületek közül a következőket illette meg: 1. azokat a szakegyesületeket, melyek országos szervezetek voltak, valamennyi munkaügyi bírósághoz, amely ülnökök közreműködésével járt el; 2. az állami közjegyzői, az ügyvédi, valamint a kereskedelmi és iparkamarákat a kerületükben levő minden munkaügyi bírósághoz, amely ülnökökkel ítél; 3. az olyan ipartestületeket és szakegyesületeket, melyek helyi szervezeteknek minősültek, az ülnökök közreműködésével eljáró azon munkaügyi bírósághoz, amelynek területén a székhelyük volt.⁵ A kijelölésénél lehetőleg minden szakmára tekintettel kellett lenni. Az ülnökökkel ítélő – kezdetben 103 darab – járásbíróságot miniszteri rendelet sorolták fel.⁶ A munkaügyi bíráskodásban működő ülnökök átalányának összegét Budapesten 20 koronában, olyan településen, amelynek 30.000 vagy ennél több lakosa volt 16 koronában, máshol 12 koronában határozták meg, amelyet a tárgyalási napok száma szerint kellett fizetni tekintet nélkül arra, hogy az elfoglaltság az egyes napokon mennyi időt igényelt. Azoknak az ülnököknek, akik nem azon helyen laktak, ahova a bíróság megidézte őket, az utazással töltött napok után is járt az átalány. Az útiköltségeik megtérítését azonban csak akkor kérhették, ha az idézés folytán saját lakóhelyükön kívül vettek részt a bíráskodásban.⁷

A munkaügyi bíróság tárgyalásai kitűzésénél azt a szempontot is szem előtt kellett tartani, hogy az egy szakma körében keletkező perek ugyanazon napon legyenek tárgyalhatók, s ekképp a megidézett ülnökök egy napon a szakmájuk körébe eső több ügy elintézésében vehessenek részt. A tárgyalás megkezdése előtt az eljáró bíróság (tanács) elnöke az ülnökökkel fogadalmat tétetett arra, hogy „bírói tisztüket” lelkiismeretesen teljesítik, és e hivatásuk körében tudomásukra jutó titkot megőrzik (1918: IX. ntv. 12. §). Az 1911. évi Polgári perrendtartás 225. §-a szerint a bíróság minden egyes tagját megillető kérdezési jog az ülnökökre is vonatkozott, a kizárási okokra pedig az 59. és a 61. §§-at kellett meg-

⁴ A hiv. 61.770/1918. I.M. számú rendelet, 18. §.

⁵ A konkrét szakegyesületek, kamarák és egyéb érdekképviselések jegyzékéhez lásd a magyar munkaügyi és népjóléti miniszternek 38/1919. M.N.M. sz. rendeletét a munkaadók és munkavállalók ülnökkijelölésére jogosított szakegyesületeinek (testületeinek) jegyzékéről. IK 1919: 1. sz. 30–34. pp., a magyar munkaügyi és népjóléti miniszternek 58/1919. M.N.M. sz. rendeletét a munkaügyi bírósághoz ülnökök kijelölésére jogosított szakegyesületekről szóló 38/1919. sz. rendelethez mellékelte jegyzék kiegészítéséről. IK 1919: 2. sz. 123–124. pp.

⁶ A hiv. 61.769/1918. I.M. számú rendelet, 1–6. §§ és a 2. §-hoz tartozó melléklet; lásd még a magyar igazságügyminiszternek 3.985/1919. I.M. sz. rendeletét az ülnökök közreműködésével eljáró munkaügyi bíróságok szervezéséről. IK 1919: 2. sz. 123. p.

⁷ A hiv. 61.768/1918. I.M. számú rendelet, 1–3. §§.

felelően alkalmazni. Az ítélelhozatal során a szavazásra bocsátás előtt a hivatásos bíró elnök az ügy állását külön összegezte, egyúttal a saját álláspontját előre kinyilvánítani és indokolni volt köteles. Ezután az ülnökök nyilvánítottak véleményt; először a munkavállaló, azután a munkaadó oldalé. A szavazás ugyanebben a sorrendben történt, utolsónak az elnök szavazott. A perrendtartás 401. §-ától eltérően az írásba foglalt ítéletnek az előadott tényállásból csakis röviden, a bíróság által megállapított tényeket kellett tartalmaznia. A tárgyaláson hozott határozat rendelkező részét a jegyzőkönyvbe foglalták, és azt a részt az elnök, az ülnökök és a jegyzőkönyvvezető is aláírták. A határozatot még a tárgyalás hatánapján kellett kihirdetni; a kihirdetést nem halaszthatták el.⁸

A tanácsköztársaság proklamációja a népköztársaság jogszabályai végrehajtásának felfüggesztését is eredményezte. Ugyanakkor a témánk szempontjából irányadó kormányzótanácsi rendeletek⁹ bemutatását e helyütt mégis mellőzzük a terjedelmi korlátok, valamint annak okán, hogy a proletárdiktatúra Szegeden *de facto* egy hétig sem tartott, így a területén kialakult sajátos jogi enklávóban a tanácskormány és az igazságügyi népbiztos rendelkezéseit ténylegesen sosem implementálták.¹⁰

2. A munkaügyi bíráskodás intézményi sajátosságai Szegeden 1919–20-ban

A szegedi munkaügyi bíróság 1919. február 16-án kezdte el a működését, s február 27-én tartotta meg az első tárgyalásait Csillag László járásbíró elnökletével, aki rövid ünnepi beszédet is mondott, melyből a következő gondolatsort emeljük ki: „belevitte tehát ez a [nép]törvény a civilis jogszolgáltatás terébe a laikus elemet – azaz helytelenül mondtam –, belevitte a hivatásos bíró mellé az élet bírát, mert Uraim, önök, kik mellettem mint ülnökök hivatva lesznek polgártársaiknak a bírói tanács elé utalt ügyeiben ítélkezni, önök szakemberek, kik évtizedeken át szerzett gyakorlati tapasztalataikkal, tudásukkal és szakismereteikkel segítségére lesznek a hivatásos bírótársuknak”. Csillag szintén lényegesnek találta e bíróság azon feladatát, mellyel a háborút követő egzisztenciális válságon volt hivatva segíteni a méltányosság elvének kiemelt érvényre juttatásával.¹¹ A munkaügyi bíróságok május 1-eje után – amikor a rendes törvénykezés a megszálló csapatok vezetőjének, Béatrix városkormányzónak köszönhetően helyre állt Szegeden¹² – ugyancsak egy hivatásos bíróból, valamint egy-egy munkaadói és munkavállalói delegált ülnökből álltak.

Azonban a *Kereskedők Szövetsége* és a *Kereskedelmi Alkalmazottak Szakszervezete* együttesen kérelmezte a szegedi városkormányzóságtól a munkaadók és az alkalmazottak közötti vitás ügyek elintézése céljából egy *választott bíróság felállítását* is. Evégből Mennyey László szegedi ítélőtáblai elnök május 27-én értekezletre hívta össze a két terület képviselőit. Ennek során Mennyey azon nézetének adott hangot, hogy a kért kü-

⁸ A hiv. 61.770/1918. I.M. számú rendelet, 1–8. §§; a magyar igazságügyminiszternek 23.700/1819. I.M. sz. rendelete a munkaügyi bíróságok eljárási szabályainak módosításáról. IK 1919: 4. sz. 261. p.

⁹ *A Magyar Tanácsköztársaság jogalkotása*. Szerk.: HALÁSZ PÁL, KOVÁCS ISTVÁN, PESCHKA VILMOS. Budapest, 1959. 323–350. pp.

¹⁰ ANTAL TAMÁS: *A Szegedi Királyi Ítélőtábla története 1914 és 1921 között*. = Bíróságtörténeti könyvek. Fejezetek a Szegedi Ítélőtábla történetéből II. Sorozatszerk.: Hámosi Attila. Budapest–Szeged, 2015. 46–47. pp.

¹¹ Szegedi Napló (a továbbiakban: SZN) 1919. március 1. (50. sz.) 3. p.

¹² SZN 1919. április 29. (97. sz.) 1. p.

lönbíróóság létrehozása az 1918. évi IX. néptörvénnyel felállított munkaügyi bíróság megszervezésével feleslegessé vált. A kialakult hosszabb vitában az érdekképviseltek jelenlévő tagjai, Schweiger Miksa, Landesberg Jenő, Pataki Károly és Schnabel Mór az ellenkező mellett törtek lándzsát: „a választott bíróság nem felesleges, mert annak nem jogi differenciák elintézése lesz a feladata, hanem elsősorban az a célja, hogy szociális és humanitárius elveket juttasson érvényre, és mindkét felet, alkalmazottakat és munkaadókat egyaránt visszatartsa a túlkapásoktól, és a békés együttmunkálkodást segítse elő”. Mindez indokolta azt is, hogy e szerv döntései ellen ne legyen jogorvoslatra lehetőség. Mennyei, bár szakmailag nem értett egyet, ígéretet tett arra, hogy a megbeszélésen történekről tájékoztatja a városkormányzót, aki végül – bizonyára a tábla elnökének véleményére támaszkodva – ekkor még nem támogatta a javasolt új választott bíróságot, „mert ezt nem az összes munkaadók és alkalmazottak kérték”.¹³

A szegedi munkaügyi bíróságot 1919 szeptemberében következtek be változások. Némely munkáltatónak az el nem menekült kommunisták által inspirált sztrájkolókkal szembeni fellépése arra készítette a francia városkormányzót, hogy a fórum *hatáskörét kibővítsé*. Így a munkavállalók és a munkaadók közötti jogviták elbírálásán túl a feladatává vált a szolgálati szerződések (munkaszerződések) betartásának ellenőrzése, a munkások azon jogának védelmezése, hogy törvényes érdekképviselési szervek tagjai lehettek, valamint felügyelt arra, miszerint „a munkaadók munkásaikat a lehetőségig megtartsák, még akkor is, ha a munka anyagi követelményei a nyers- és fűtőanyagok hiánya által változást szenvedtek”.¹⁴ Egyúttal augusztus 19-én az akkori kormányzó mégis létrehozott egy, az átmenetileg felfüggesztett addigi munkaügyi bíróságtól¹⁵ részben eltérő „békéltető” szervet elsősorban a sztrájkoló munkaviszonyának megszüntetése körüli zavarok kezelésére.

E *munkaügyi békéltető bíróságnak* is Csillag László volt az elnöke, az ellenérdekű felek pedig naponként három-három ülnököt delegáltak mellé. Az elnöklő járásbíró e szavakkal szólalt fel szeptember 9-én, a tényleges tárgyalások megkezdésekor: „a jelen viszonyok közt nem a tételes jog szabályai szerint kell határozatokat hozni, hanem a *méltányosság* álláspontjára kell helyezkedni, mert csakis így lehet elejét venni azoknak a küzdelmeknek, melyeket a munkanélküliség ellen folytatunk”. Ez irányelv szerint kérte a munkáltatókat: „eljárásuk során ne helyezkedjenek annak a merev jognak az álláspontjára, melyet törvényileg helyesbíteni, illetve módosítani még nem lehetett, [hanem] helyezkedjenek a méltányosság alapjára, ha kell, áldozatok árán, hogy a munkássággal való békés megegyezés lehetőségét magatartásukkal mozdítsák elő.” Hasonló együttműködést várt a munkások részéről is.¹⁶

Valójában e bíróság nem csak közvetített vagy békéltetett, hanem érdemben döntött – többnyire az alkalmazottnak kedvezve. Ezért szeptember közepén bővült a hatásköre, mivel odautaltak általában minden, a munkaviszonyból felmerülő vitás ügyet a munkanélküliség enyhítése érdekében, tehát nem csupán a már létező, hanem a jövőben létrejövő

¹³ SZN 1919. május 28. (121. sz.) 4. p., 1919. június 1. (124. sz.) 1. p.

¹⁴ SZN 1919. szeptember 5. (194. sz.) 3. p.

¹⁵ A magyar kormány 1919. évi 4.038. M.E. sz. rendelete a törvénykezés ideiglenes szabályozásáról. In: Magyarországi Rendeletek Tára (a továbbiakban: MRT) 1919. Budapest, 1919. 647–651. pp. (ide különösen: 8. §); az igazságügyminiszter 1919. évi 22.300. I.M. sz. rendelete a törvénykezés ideiglenes szabályozásáról szóló 4.038/1919. M.E. sz. rendelet végrehajtásáról. MRT 1919. Budapest, 1919. 1128–1131. pp.

¹⁶ SZN 1919. szeptember 10. (197. sz.) 2. p., 1919. szeptember 30. (214. sz.) 5. p.

munkaügyi jogviszonyok körül felmerült ellentétek feloldását is. Az intézmény cél- és jogszerűségét az adott körülmények között aligha lehetett vitatni: a megszálló csapatok parancsnokának a korabeli nemzetközi jog lehetőséget adott a megszállt területeken végzett igazságszolgáltatási tevékenység ellenőrzésére és akár új jogintézmények létesítésére is. Mindenesetre a békeltető bíróság inkább egyfajta *ideiglenes bizottságként* működött, amely addig ismeretlen volt a hazai jogrendszerben, de valószínűleg a többi közép-európai országában is. Leginkább egy ausztráliai angol mintájú, szociális kényszerűségből létesítet, ám az érintetteknek kötelezően igénybe veendő arbitrázbíróság – és egyben szegedi sajátosság – volt, amely elsősorban nem a hatályos jogi normák vagy a fennálló kontraktusok, hanem a *jogos méltányosság* szem előtt tartásával határozott.¹⁷ Az 1918. évi néptörvényen alapuló és az újonnan szervezett munkaügyi bíráskodás közötti határvonal megrajzolása végett később az 1919. augusztus 19-i dátumot határozták meg: az előtte keletkezett jogviszonyokból eredő vitákat a népköztársaságkori munkaügyi bíróság, az utána létrejöttékből kialakultakat pedig a békeltető bíróság (bizottság) intézte el.¹⁸

De Tournadre városkormányzó október 23-ra az ítélőtábla elnöki hivatalába az addigi tapasztalatoktól indítva értekezletet hívott össze, melyen egy-egy taggal a *Kereskedelmi és Iparkamara*, a *Kereskedők Szövetsége* és az *Ipartestület*, továbbá három, a munkások által küldött személy vett részt döntési joggal. Mindkét oldal kijelölt egy-egy ügyvédet is. Rajtuk kívül ott volt a tanácskozáson a szegedi tábla és a törvényszék elnöke, azaz Mennyey László és Nagy Aladár tanácsadói minőségben. Megjelent még a városkormányzó meghatalmazottja és a vezérkari tolmács. Az értekezlet feladata a munkaügyi bíráskodásban létrejött kettősség összeegyeztetése volt; ennek keretében tárgyává tette különösen az alábbi problémákat: elegendő-e az egyfokú békeltető ítélkezés vagy szükséges-e egy fellebbviteli bíróság szervezése is, illetve a Friedrich-kormány rendeletei nyomán beállt jogbizonytalanság miatt meg kell-e határozni a két bíróság működésének alapjául szolgáló jogszabályokat?¹⁹ A legnagyobb anyagi jogi vitát a felmondási idő és a végkielégítés kérdései okozták oly annyira, hogy a *Kereskedők Szövetségében* s az *Iparkamarában* időközben külön értekezletet tartottak, mivel több napi tanácskozás után sem sikerült mindenben megegyezniük a munkavállalókkal. Mint kiderült, maguk a munkaadók sem volt egyöntetűek, miként legyen szabályozandó a végkielégítés. A jogvita lényege abban állt, hogy a Friedrich István vezette minisztertanács hatályon kívül helyezte azon Károlyi Mihály-féle munkaügyi jogszabályokat, melyek a kérdéskörben lényegesen kedvezőbbek voltak a munkavállalókra, különösen a frontról hazatérőkre, mint az elvileg újra alkalmazandó 1884. évi ipartörvény.²⁰

A munkaadók és a munkások között október 26-án elfogadott megállapodást maga az ítélőtábla elnöke terjesztette a városkormányzó elé jóváhagyás végett. Az ennek megfelelően kiadott „rendelet” szerint a *munkaügyi bíróság* folytatta tárgyalásait, mégpedig az 1918. évi IX. néptörvény alapján, amely az ország nagyobb részén nem is állt alkalmazásban. A magyar kormánynak a felmondási idő s a végkielégítések tárgyában még

¹⁷ KERTÉSZ BÉLA: *A munkaügyi békeltető-bizottságról*. SZN 1919. szeptember 14. (201. sz.) 8. p.

¹⁸ SZN 1919. október 17. (229. sz.) 1. p. Vö. a hiv. 23.700/1919. I.M. számú rendelettel!

¹⁹ SZN 1919. október 16. (228. sz.) 3. p., 1919. október 23. (234. sz.) 1. p.

²⁰ SZN 1919. október 25. (236. sz.) 2. p., 1919. október 26. (237. sz.) 2. p.

1918-ban kibocsátott rendeletét²¹ (és annak módosításait) viszont a városkormányzó a megszálló francia csapatok parancsnokaként gyakorolt jogkörében úgy változtatta meg, hogy 1919. november 1-től részletes különbséget tett a szakmai képesítéssel vagy középfokú végzettséggel bíró és az ilyennel nem rendelkező, továbbá a vezető beosztású, illetve a frontról addig haza nem tért munkavállalók érdekei között. A *békéltető bíróság* (bizottság) is megmaradt az olyan ügyekre, amelyek törvényileg vagy rendeleti úton nem voltak szabályozva, mint például a sztrájkok miatti felmondásokból eredő jogviták vagy a különös méltánylást érdemlő tényállások eseteiben. Csillag László megtartotta a békéltető bíróság elnökének tisztét, mellé Landesberg Jenőt titkárnak nevezték ki. E mérőben szokatlan jogforrás minden munkáltatóra vonatkozott, ideértve a Szegeden csak fióktelepként működő munkaadókat is.²²

A sajátos jogi átmenet a nemzetgyűlés összeültével és a közjogi stabilizációval kezdett megszűnni. A városkormányzó – Vasek Ernő kormánybiztos főispán közrehatására – az impériumatadás első jeleként 1920. február elején hatályon kívül helyezte több rendelkezését, közöttük az említett *duális munkaügyi bíráskodás* gyakorlására vonatkozó november 1-jeit is. A szegedi bíróságok ettől kezdve újra az ország hatályos joga szerint jártak el.²³

3. A munkaügyi bíróságok az alkotmányosság helyreállítása után

Az alkotmányosság helyreállításáról s az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1920: I. tc. értelmében nem csak a tanácsköztársaság (1919. március 21. – augusztus 3.) és a Peidl Gyula-féle átmeneti kormányzat, hanem a népköztársaság (1918. november 16. – 1919. március 20.) szerveinek néptörvény, rendelet vagy más elnevezés alatt kibocsátott normatív rendelkezései is érvénytelenné váltak (9. §). Felhatalmazta azonban az első nemzetgyűlés az immár legitím kormányt arra, hogy a népköztársaság szerveinek némely rendelkezéseit, ha a jogrend és a jogbiztonság érdekében szükségesnek találta, az alkotmány keretében – de saját felelősségére – ideiglenesen megtartsa, vagy helyettük újakat állapítson meg. Ennek alapján a minisztertanács az 1920. március 14-i rendeletében hatályában átmenetileg fenntartotta a munkaügyi bíráskodásról alkotott néptörvényt, valamint annak az általunk is hivatkozott igazságügy-miniszteri végrehajtási rendeleteit.²⁴

E provizórium csupán rövid tartamú volt: 1920. november 1-ején életbe lépett a munkaügyi bíráskodásról szóló 9.180/1920. számú miniszterelnöki rendelet, amely valóban hatályon kívül helyezte a megelőző (1918. és 1919. évi) említett jogszabályokat – ugyanakkor érdemes a szakkifejezésre felfigyelni: míg az 1920: I. tc. érvénytelenségről, addig e rendelet már csak hatálytalanságról szólt –, és *hosszú távra* meghatározta a munkaügyi törvénykezés szervezeti, hatásköri s a Polgári perrendtartáshoz viszonyított

²¹ A magyar minisztérium 1918. évi 4951. M.E. sz. rendelete a kereskedősegédeknek és az ipari és kereskedelmi vállalatok tisztviselőinek szolgálati viszonyáról. MRT 1918. Budapest, 1918. 2268–2275. pp.

²² SZN 1919. november 4. (243. sz.) 1. p.

²³ SZN 1920. február 10. (32. sz.) 2. p., 1920. február 19. (40. sz.) 3. p.

²⁴ A magyar kormánynak 2.245/1920. M.E. sz. rendelete az úgynevezett népköztársaság szervei által kibocsátott igazságügyi rendelkezések érvénytelenségével kapcsolatos kérdések tárgyában. IK 1920: 3. sz. 135–141. pp., ide különösen: I. pont (136. p.).

eltérő eljárási szabályait.²⁵ A lényegesebb kiegészítésére 1922-ben került sor.²⁶ Az új struktúrában azon járásbírók ítélték ülnökök bevonásával, amelyek székhelyein az ipari és kereskedelmi alkalmazottak egészségbiztosításairól szóló 1907: XIX. tc. szerinti munkásbiztosítási bíróságok (14. fejezet) létesültek.²⁷

A *jurisdictio* e formája a Horthy-korszak végéig ebben a rendszerben és e normák szerint működött, de az 1945–46. évi megváltozott közjogi keretek közé is beilleszkedett. A különbírók típusainak tényleges szaporítása helyett a rendes bírósági szervezetnek a speciális tárgyú törvénykezéshez ily módon, vagyis *kiemelt hatáskörű* fórumok útján való igénybevétele jól illett a dualizmus kori igazságszolgáltatási hagyományokhoz is. Növum volt azonban az ülnökök intézménye, minek köszönhetően a munkaügyi bíróságok egy része szervezésileg mégis eltért a hagyományos járásbíróktól – *kvázi önálló* fórumokká válva jóval a népi demokratikus jogrendszer s az 1951. évi Munka Törvénykönyve előtt.

TAMÁS ANTAL

HISTORICAL INTRODUCTION TO THE JURISDICTION IN LABOUR CASES IN SZEGED (1918–1920)

(Summary)

The Hungarian courts for jurisdiction in labour cases were not separated from the ordinary civil courts of justice before the revolution in October–November 1918. After the proclamation of the Hungarian Republic (November 1918 – March 1919) the government with a special legislative power issued a so-called People's Act on the tribunals for labour cases. It was the first time to establish courts operating with German-type laymen delegated by the parties in Hungary. The implementation of the act mentioned was suspended almost everywhere in the state as the Hungarian Republic of People's Councils (March–August 1919) did not accept the former democratic institutions. The author presents the very special way of implementing the rules of jurisdiction in labour cases in Szeged City concerning to the unusual historical conditions: although the communist power was in force on the entire territory of the country, Szeged became an exception due to the occupation by the French army. Finally two types of courts were established for jurisdiction in labour matters on this "legal island": parallel with the official one there was an arbitrage committee to sentence in the conflicts of employers and employees, too. This paper also gives data to the constitution and legal history of the revolutionary era.

²⁵ A m. kir. minisztériumnak 9.180/1920. M.E. sz. rendelete a munkaügyi bíraskodásról. IK 1920: 10. sz. 609–620. pp.

²⁶ A m. kir. minisztériumnak 9.425/1922. M.E. sz. rendelete a munkaügyi bíraskodásról szóló 9.180/1920. M.E. sz. rendelet módosítása tárgyában. IK 1922: 11. sz. 577–578. pp., a m. kir. minisztériumnak 10.572/1922. M.E. sz. rendelete a munkaügyi bíraskodásról 9.180/1920. M.E. sz. alatt kiadott rendeletnek módosításáról. IK 1922: 12. sz. 623. p.

²⁷ BÓDY 2004, 14–26. pp.